

NMI *De abbé en de barones*

Nederlands
Muziek
Instituut

Marie Espérance von Schwartz
(Elpis Melena), afbeelding uit
La Mara: Liszt und die Frauen
(Leipzig 1911)

Wie de omvangrijke correspondentie van Franz Liszt bestudeert, ontdekt vaak verrassende verbanden tussen personen en gebeurtenissen. Als stukjes van een leg-puzzel laten de brieven zich combineren tot een beeld van het wie-kent-wie in Europa.

Het NMI heeft 47 brieven van Liszt in beheer, afkomstig uit het bezit van de Zwitserse verzamelaar en Liszt-biograaf Robert Bory. Een bijzonder onderdeel van deze verzameling vormen vier ongepubliceerde brieven aan Barones Marie Espérance von Schwartz (1818-1899), als schrijfster bekend onder het pseudoniem Elpis Melena ('Zwarte Hoop', een Griekse variant van haar naam).

Wat de componist en de schrijfster met elkaar gemeen hadden was een kosmopolitische cultuur, grote sociale betrokkenheid en een ontembare reislust. De meeste van haar werken zijn een mengeling van reisverslag, journalistiek en culturele studie. De schrijfster Elpis Melena is nu vrijwel vergeten, maar het avontuurlijk leven van barones Von Schwartz is zeker een monografie of filmscript waard.

In 1849 vestigt ze zich in Rome. Zo maakt ze mee hoe Garibaldi de Romeinse Republiek verdedigt tegen de Franse troepen die Louis Napoleon (sinds 1852 keizer Napoleon III) heeft gestuurd om de pauselijke staat te herstellen. Later bezoekt ze de held van het Risorgimento thuis op het eiland Caprera, en in de volgende jaren is ze hem van dienst in vele hoedanigheden: als biograaf, secretaresse, maitresse en kinderverzorgster.

Liszt leert ze omstreeks 1862 in Rome kennen. Ondanks de punten van overeenkomst zijn hun affiniteiten verscheiden. Liszt tooit zich sinds 1865 met de titel en de toog van abbé, en onderhoudt uitstekende relaties met paus Pius IX en met Napoleon III. De socialistische sympathieën van zijn jonge jaren zijn dan vervlogen.

In 1865 bezoekt de barones Kreta. Ook hier arriveert ze op een roerig moment: het uitbreken van een revolte tegen de Ottomaanse overheersing. Het schijnt dat op haar verzoek Garibaldi manschappen heeft gestuurd om de opstandelingen bij te staan; maar dit is een van de vele omstreden episodes in haar leven.

Met onderbrekingen heeft ze ruim twintig jaar op Kreta gewoond, waar ze zich wijdde aan het welzijn van zowel de menselijke als de dierlijke bevolking. Haar nu vervallen villa is nog te zien in het voormalige dorp Chalepa (Halepa). Liszt heeft haar leven in een (gepubliceerde) brief van 22 maart 1883 gekarakteriseerd als 'een grootse symfonie van daden van vrijgevigheid, gulheid, liefdadigheid en barmhartigheid, alle even fijnzinnig als kostbaar.'

Veel van de brieven van Von Schwartz hebben waarschijnlijk betrekking gehad op haar sociaal-politieke activiteiten. In een van de brieven in het NMI (20 augustus 1867) excuseert Liszt zich: 'mijn treurig passieve situatie ten opzichte van de dingen die mij het meest interesseren noopt mij tot een *absolute* reserve ten aanzien van alles wat zich buiten het domein van de muziek bevindt – of van de gebruikelijke liefdadigheid.' Wat Liszt hier beschouwt als *ongebruikelijke* liefdadigheid is een adhesiebetuiging (zo niet meer) aan een vredescongres. Dit is ongetwijfeld het in dat jaar in Genève gehouden congres van de *Ligue internationale et permanente de la paix*. Garibaldi hield er een geruchtmakend pleidooi voor de afschaffing van 'dat meest schadelijke van alle geheime genootschappen', het pausdom.

De laatste van de vier brieven in de NMI-collectie heeft Frans-Duitse oorlog van 1870 als achtergrond. Deze brief, gedateerd 26 augustus 1870, is de *missing link* tussen twee uit de literatuur bekende brieven van Von Schwartz. Op 15 augustus zendt zij Liszt 'une toute petite brochure' ten bate van de oorlogsgewonden. Liszt bestelt honderd exemplaren, maar slaat in zijn antwoord van 26 augustus een neerslachtige toon aan. 'Deze tijd behoort toe aan de ontzetting, de slachting, aan de heldendaden van kanonnen. [...] Getroffen te worden door een rake kogel zou mij nu liever zijn dan de zinloze lectuur van de kranten'. Waarop Von Schwartz (op 31 augustus) een 'kreet van verontwaardiging' slaakt: '[...] waagde Jupiter het ooit zó te denken? Nee, dit was een "lapsus calami" [*slip of the pen*], en daarom kan ik hierop slechts te antwoorden met alle uitdrukkingen van bewondering en van "verering" die ik voor U altijd heb gevoeld en altijd zal voelen [...]']

Lodewijk Muns

« de temps de pleurs » avait été
se convert bien avant « Paul ». Vous
trouverez au Chapitre 3 de l'Épistole
la longue nomenclature des antithèses
de la vie humaine — « sècher, mourir, tuer,
guérir, planter, arracher, pleurer, rire » —
précédée de la sentence « à toute chose sa
saison, à toute affaire son temps ».
Celui d'aujourd'hui appartient hélas ! à
l'épouvante, au malheur, aux exploits des
cannons. J'en suis profondément attristé,
et souper de traîner au loin une existence
inutile, sans participer ni aux dangers, ni
aux mérites de ceux qui combattent et agissent.
Ma bonne ballade qui me frapperait devient
plus à mon goût maintenant, que l'oiseuse
lecture du journal.
Ma autre lecture, « de Rome à Grèce » m'a
pourtant vivement intéressé. Sapho vous
est propre : ses « Bonites-Violettes » on doit dans
la charmante page que vous lui consacrez, et
quelques autres, de la lyre vibrent encore dans
la poignante élégie plus moderne de Kalliste. Certes,

Franz Liszt, brief d.d. 26-8-1870 (p. 1), NMI, coll. R. Bory

Gepubliceerde brieven geciteerd en vertaald naar:

Franz Liszt's Briefe, ges. und hrsg. von La Mara (Leipzig 1893-1905)

Briefe hervorragender Zeitgenossen an Franz Liszt, hrsg. von La Mara, Bd. 2 (Leipzig 1895).